

РОЛЬ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В СТАНОВЛЕННІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ

А.С. Кобець, к.т.н., професор
Ю.І. Грицан, д.б.н., професор, Л.І. Катан, к.т.н., доцент
Дніпропетровський державний аграрний університет

Забезпечення населення високоякісними та екологічно безпечними продуктами харчування з метою збереження його здоров'я, поліпшення добробуту суспільства та підвищення рівня продовольчої безпеки держави вимагає соціально-економічний розвиток України. Таку безпеку гарантує продукція екологічно безпечних систем землеробства, зокрема природного землеробства. Виробництво органічної продукції є одним з пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства Європейського Союзу та багатьох країн світу.

Під терміном «природне землеробство» більшість людей розуміє сільськогосподарську практику без використання синтетичних пестицидів і добрив. Однак це скоріше характерна ознака, а не визначення даної системи ведення сільськогосподарського виробництва. Група досліджень з природного землеробства Департаменту сільського господарства США (USDA) у 1980 році запропонувала таке визначення: «Органічне виробництво – це система виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або значною мірою обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин. Така система наскільки можливо максимально базується на сівозмінах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин і рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини, механічному обробітку ґрунтів і біологічних засобах боротьби зі шкідниками з метою підвищення родючості та покращення структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин і боротьби з бур'янами та різноманітними шкідниками».

Пізніше, у квітні 1995 року, Колегія з національних стандартів органічної продукції USDA запропонувала дещо інше визначення: «Органічне виробництво – це система екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва, яка підтримує та покращує біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів». Вона базується на мінімальному використанні неприродних (штучних)

сировини й матеріалів та агротехнічних прийомів, які відроджують, підтримують та покращують екологічну рівновагу». Згідно із цим визначенням головним принципом для органічного виробництва є використання матеріалів і технологій, які покращують екологічну рівновагу в природних системах та сприяють створенню стійких і збалансованих агроєкосистем. При цьому головною метою є оптимізація «здоров'я» та продуктивності ґрунтової фауни, рослинного і тваринного світу та людського суспільства.

В сучасних умовах органічне виробництво впроваджується у більш ніж 160 країнах світу. Під органічне виробництво у світі зайнято 37 млн.га, з яких 32,4% розташовано в Австрії, 11,4% – в Аргентині, 5,1 % – у США. Щорічний приріст органічної продукції становить більше 10 %. Це створює передумови для розвитку ринку органічної продукції, світовий обсяг якого станом на початок 2012 р. перевищує 59 млрд. дол. США, з яких 49 % припадає на Північну Америку, 47 % – на Європу.

Споживачі органічної продукції прагнуть отримати екологічну безпеку харчування, вищі смакові якості органічної продукції, високу якість і свіжість продуктів; відсутність генетично модифікованих організмів. На сьогодні в Україні, передусім у великих містах, формується категорія споживачів, які бажають купувати органічну продукцію і готові платити за них вищу (на 40-50%) ціну. За даними Федерації органічного руху України, на кінець минулого року ринок споживання таких продуктів у країні зріс у грошовому вимірі до 5 млн євро, що складає 8,3% від світового обсягу аналогічної продукції (понад 60 млрд євро).

На шляху активного розвитку органічного землеробства існує ряд перешкод, пов'язаних з несформованим ринком землі та органічної продукції, недосконалим законодавством і проблемами із забезпеченням виробників засобами виробництва. Сучасними головними мотивуючими факторами для сільськогосподарських підприємств у цьому напрямку є можливість реалізувати органічні продукти за кордон або просто зменшити собівартість виробництва, користуючись економічними перевагами органічних технологій. Перспективи України як великої аграрної держави просто неймовірні, і природне землеробство має унікальний потенціал, а світові тренди розвитку сільського господарства підтверджують, що майбутнє саме за біотехнологіями.

Проте, незважаючи на гострі проблеми становлення, органічний сектор в Україні може бути багатообіцяючим і дуже перспективним через наявність в країні родючих чорноземних ґрунтів і вікові традиції

сільськогосподарського виробництва. Органічне сільське господарство має великий потенціал для покращення економічного, соціального та екологічного середовища в Україні, воно сприяє комплексному розвитку сільської місцевості та поліпшенню здоров'я населення.

Таким чином, органічне сільськогосподарське виробництво створює сприятливі можливості підвищення продуктивності та прибутковості, доступні як для великих сільськогосподарських підприємств, так і малих фермерських господарств. Можливий навіть перехід особистих селянських господарств та використання так званої системи «групової» сертифікації для зменшення її вартості на одиницю площі.

Як і в інших європейських країнах, головним фактором сприяння масовій конверсії господарств, особливо малих та середніх, могло б бути запровадження державної підтримки у вигляді бюджетних субсидій, у тому числі прийняття програми надання субсидій сільськогосподарським товаровиробникам для здійснення конвертації та сертифікації, а також державної агроекологічної програми.

На сьогодні органічне виробництво розвивається в Україні лише завдяки вітчизняним ентузіастам: станом на кінець 2012 року кількість зареєстрованих господарств, які виробляють екологічно безпечну продукцію, складає більше 200 одиниць, а площі, зайняті під органічне сільське господарство, становлять 270 тис га. В основному цей вид діяльності розвивається в Полтавській, Вінницькій, Житомирській, Хмельницькій, Одеській, Херсонській, Закарпатській, Львівській, Тернопільській областях, та останнє десятиліття в Дніпропетровській.

В 2010 році в Дніпропетровському державному аграрному університеті (ДДАУ) було створено Центр природного землеробства. На наше глибоке переконання, розвиток органічного виробництва в аграрному секторі економіки України ґрунтується на поєднанні моделі інноваційного розвитку агропромислового сектора «аграрна освіта – аграрна наука – агропромислове виробництво» з ринком вітчизняної органічної сільськогосподарської продукції, іншими суб'єктами господарювання за підтримки державних та місцевих органів.

Сучасна аграрна вища освіта повинна сприяти формуванню більш високого рівня екологічної свідомості та екологічного складу мислення, що обумовлює необхідність зміни методологічного підходу до формування проблеми обмеженості ресурсів з урахуванням засад фізичної економії. Для цього необхідно, насамперед: розробити та запровадити комплексні програми безперервного навчання та виховання студентів у галузі раціонального природокористування з

урахуванням усіх екологічних аспектів та здійснювати їх реалізацію у навчальному процесі; удосконалити методика викладання екологічного права та вибіркових дисциплін з еколого-правових дисциплін у сучасних умовах; створити нові та реорганізувати діючі наукові, зокрема, еколого-експертні центри, діяльність яких спрямована на дослідження та оцінку різноманітних проблем охорони довкілля; визначити пріоритетні напрями наукових досліджень у галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля, створення засад екологічної безпеки; організувати дослідження та експерименти з вирішення проблем охорони природного середовища, раціонального природокористування, запровадження маловідходних та енергозберігаючих технологій в агропромисловому секторі.

Враховуючи особливості органічного виробництва в аграрному секторі Дніпропетровщини, з метою практичної реалізації проведених досліджень та забезпечення екологізації вищої аграрної освіти в ДДАУ розроблено бізнес-план «Організація виробництва органічної продукції рослинництва на базі Навчально-наукового центру ДДАУ за органічними стандартами». Ефективність цього проекту оцінена за групою показників, які підтверджують його високу результативність і перспективність.

ДДАУ активно співпрацює з агрокорпорацією «Степова», де передбачається впровадження засад природного землеробства за різних його систем: органічна, біологічна, органо-біологічна, біодинамічна та екологічна. Для відображення економічного ефекту від органічного землеробства науковцями ДДАУ був розрахований бізнес-план вирощування органічних зернових та бобових культур на 30 га земельної площі. За результатами розрахунків зроблено висновок про економічну доцільність вирощування органічної продукції, що довели на практиці в сезоні 2012 р.

Аграрний потенціал Дніпропетровщини значний, вона має органічне майбутнє. На думку вчених-аграріїв, на найближчі роки органічне виробництво доцільно визначити пріоритетним напрямком розвитку агропромислового комплексу. Для ефективного розвитку галузі першочерговим є прийняття «головного документу» – Закону України «Про органічне виробництво», який би визначав, що таке органічне виробництво, хто такі виробники органічної продукції, механізми діяльності галузі, формування системи сертифікації, правил та стандартів, здійснення юридичного захисту і контролю відповідності продукції, а також передбачити фінансову підтримку сертифікованих виробників та переробників органічної продукції.